

**LAUSUNTO KOSKIEN IKÄÄNTYNEIDEN HENKILÖIDEN TARVITSEMIEN
SOSIAALIPALVELUJEN RIITTÄVYYTTÄ JA LAATUA VUONNA 2021**

Taustaa

Vanhuspalvelulain 6§:n mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on vuosittain arvioitava iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen riittävyyttä ja laatua alueellaan. Palvelujen laadun ja riittävyyden arvioimiseksi kunnan on kerättävä säännöllistä palautetta palveluja käyttäviltä, heidän omaisiltaan ja läheisiltään sekä kunnan henkilöstöltä. Lisäksi kunnan on koottava tiedot palveluihin käytetyistä voimavaroista sekä henkilöstön määrästä ja koulutuksesta. Arvioinnissa on myös otettava huomioon sosiaaliasiamiehen vuosittaisessa selvityksessä esitetyt havainnot. Vanhusneuvosto on otettava mukaan vanhuspalvelulaissa tarkoitettuun arviointiin.

Vanhus- ja vammaispalvelujen johtaja Minna Lahnalampi-Lahtinen esitteli 61-sivuisen raportin vanhusneuvoston kokouksessa 20.4.22, jonka pohjalta vanhusneuvoston lausuntoa on ollut valmistelemissa vanhusneuvoston jäsenet Marja-Liisa Saares, Risto Pyhältö ja Varpu Peltonen. Työryhmän työskentelyyn on myös osallistunut vanhusneuvoston koordinaattori Kalle-Pekka Hietala. Lausunto viedään raportin liitteenä sosiaali- ja terveyslautakuntaan 16.5.2022.

Raporttia koskevia yleisiä huomioita

Vanhusneuvosto toteaa, että palveluiden riittävyyttä ja laatua koskeva raportti on laadittu huolellisesti ja monipuolisesti. Raportissa esitellään ikäihmisten sosiaalipalvelut monipuolisesti sekä sen laadintaan on panostettu kiitettävällä arvolla.

Vuoden 2021 lopussa vantaalaisista 75 vuotta täyttäneistä asui kotona 93,5 %. Heidän määränsä on vuosina 2015 – 2021 kasvanut 41,1% eli 4751 henkeä (Helsinki 23,4%). Kotihoidon piirissä heitä oli 6,4% (muut Kuusikko-kunnat 7,3 – 16,1%). Vuonna 2020 Vantaa käytti vanhusten sosiaali- ja terveyspalveluihin ikävakioituna 9 931 euroa jokaista 75v täyttäneitä asukasta kohti, mikä on vähiten muihin Kuusikko-kuntiin verrattuna. Vantaan vanhuspalveluiden kustannukset olivat Kuusikon edullisimmat myös suhteellisen indeksin kautta tarkasteltuna.

Henkilöstötilanne

Hoitohenkilöstön saatavuudessa oli vakavia ongelmia niin Vantaalla kuin muuallakin maassa jopa niin paljon, että henkilöstövajeen takia kaikkia olemassa olevia hoitopaikkoja ei saatu käyttöön. Lisäksi pandemia asetti omat haasteensa. Vaikeassa tilanteessa henkilöstö on kuitenkin toiminut neuvokkaasti,

esimerkiksi päivätoiminnan ollessa keskeytyneenä, on kehitetty korvaavia palveluja esimerkiksi jalkautumalla ja virtuaalitoimintana. Vanhusneuvosto nostaa esille, että Vantaan kaupungin ja tulevaisuudessa Vantaa-Keravan hyvinvointialueen tulee panostaa henkilöstön saatavuuden parantamiseen muovaamalla henkilöstöpoliittisia ratkaisuja työntekijöiden kannata houkuttelevimmiksi. Vanhusneuvosto mielestä raportissa arvioidaan henkilöstön riittävyys liian optimistisesti. Viimeisten viikkojen aikana olemme nähneet vaikeita työtaisteluneuvotteluita työnantajan ja ammattijärjestöjen välillä. Tilannetta ei helpota myöskään se, että sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista on huutava pula. Seuraavan 10 vuoden aikana alalta eläköityy enemmän henkilöitä kuin heitä koulutetaan.

Kotona asuminen

Vantaan kaupunki on asettanut strategiseksi tavoitteeksi kasvattaa kotona asumista tukevien palvelujen suhteellista osuutta kokonaispalvelutarpeesta. Käytännössä se merkitsee sitä, että tulevaisuudessa yhä pienempi prosentti yli 75-vuotiaista on tehostetun asumispalvelun piirissä ja vastaavasti suurempi osuus kotiin vietävien palvelujen piirissä. Tavoite on järkevä ja hyvä kokonaistalouden kannalta ja monesti myös hyvä yksilön kannalta.

Jotta ikäihminen voi asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään, edellyttää se sitä, että kotihoidon resurssit ja palveluvalikko on monipuolinen ja että perushoidon lisäksi kyetään vastaamaan myös muihin ihmisen perustarpeisiin, kuten riittävään ulkoiluun ja sosiaalisiin kontakteihin. Kotihoidon sisällöllinen arviointi ja laatuksiteerit puuttuvat raportista kokonaan.

Yksinäisyys ja eristäytyneisyys lisää riskiä sairastua masennukseen, nopeuttaa muistisairauksien etenemistä sekä aikaistaa ympärivuorokautisen hoivan tarvetta. Kotona asumisen lisäämisen tavoitteen ohella Vantaan kaupungin ja tulevan hyvinvointialueen tulee pyrkiä luomaan toimintoja sekä palveluja, joilla ennaltaehkäistään yksinäisyyttä sekä kotiin eristäytymistä. Vanhusneuvosto pitää tärkeänä, että kehitetään erityisesti yhteisöllisiä asumisen ratkaisuja. Vanhusneuvosto vaatii, että kaupunki ja hyvinvointialue pyrkivät vaikuttamaan ARAa koskevaan lainsäädäntöön yhteisöllisen toiminnan mahdollistamiseksi. Lisäksi huomioidaan kaupungin ja hyvinvointialueen palveluverkkoa suunniteltaessa kansalaisyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet.

Palveluasuminen ja tehostettu asuminen

Vaikka uusia tehostetun hoivan paikkoja ollaankin saamassa lähivuosina lisää, tulee tilanne jatkumaan vaikeana ja haasteellisena vielä useita vuosia, koska vastaavasti ikäihmisten ja erityisesti yli 85 -vuotiaiden, paljon palveluita tarvitsevien ikäihmisten sekä muistisairaiden määrä tulee nousemaan poikkeuksellisen voimakkaasti Vantaalla. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että toimintakyvyltään

entistä huonokuntoisempia ikääntyneitä joudutaan hoitamaan kotiin annettavilla palveluilla aikaisempaa pidempään.

Vanhusneuvosto pitää erittäin tärkeänä, että suunnitellut tehostetun paikat toteutuvat suunnitellussa aikataulussa. Kuitenkaan tämä ei riitä, mikäli samanaikaisesti kotiin tuotavien palveluiden (erityisesti toimintakykyä tukevat) laadun ja määrän kehittämiseen ei panosteta. Vanhusneuvosto muistuttaa, että väestön ikääntymisen myötä muistisairauksien määrä tulee lisääntymään Suomessa. Tästä syystä jatkossa tarvitaan palveluasumista ja tehostetun asumista entistä enemmän. Vanhuspalvelujen resursseja ei tule kohdistaa pelkästään kotona asumiseen.

Ikäihmisten päivätoiminta

Päiväkeskustoiminta sai raportissa paljon myönteistä palautetta. Sen osuutta on syytä lisätä ja kehittää niin, että ikäihminen pääsee mahdollisimman aikaisessa vaiheessa päivätoiminnan piiriin edes kerran viikossa. Suotavaa on, että päiväkeskustoiminnan sisältöä kehitetään kumppanuushankkeina järjestöjen ja vapaaehtoisten kanssa. Vanhusneuvosto kiinnitti huomiota siihen, että arviointiraportista puuttuu kokonaan tiedot siitä, mikä on vapaaehtoistyön ja järjestöjen rooli ja asema vanhuspalveluiden kokonaisuudessa ja kuinka kaupunki koordinoi sitä.

Keskeisimmät painopisteet sosiaalipalvelujen riittävyyden ja laadun takaamiseksi tulevaisuudessa.

1. Henkilöstön saatavuuden ja pitovoiman kehittäminen
 - riittämätön ja vaihtuva henkilöstö on vanhuspalveluiden keskeisin ja kiireellisin haaste
 - yksityisten palveluntuottajien kilpailuskriteereissä tulee huomioida henkilöstön viihtyvyys ja pysyvyys sekä se millä keinoin palveluntuottaja edistää niitä
 - omassa palvelutuotannossa em lisäksi on tärkeää kehittää johtamista sekä parantaa työntekijöiden omaan työhönsä liittyviä vaikutusmahdollisuuksia
 - henkilöstön turvallisuusosaamiseen panostaminen
 - selvitetään henkilöstön kieliosaaminen
 - kielikoulutuksen järjestäminen erityisesti asiakastyötä tekeville henkilöstölle
2. Ikäihmisten asuminen
 - kotihoidon sisällöllisiä laatumittareita kehitetään mitä pikimmin ja asiakkaita pitää kuulla prosesseissa
 - kehitetään yhteisöllisiä asumisratkaisuja
 - vanhustenkeskukset suunnitellaan ja rakennetaan monipuolisiksi yksiköiksi niin, joka palvelee myös alueella asuvia muita ikäihmisiä
 - vanhustenkeskusten piha-alueet suunnitellaan niin, joka mahdollistaa muistisairaiden itsenäisen ja turvallisen ulkoilun
 - ikäihmisten asunnottomuuteen tulee puuttua nopeasti

3. Ennaltaehkäisevään ja etsivään työhön panostaminen
 - yksinasuvien ikäihmisten sosiaaliset verkostot kartoitetaan heti ensimmäisen palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä
 - mahdollistetaan ikäihmisten osallistumista eläkeläiskerhojen tai päiväkeskusten toimintaan
 - vaihtoehtoisesti vapaaehtoistyöntekijä tulee kotiin monipuolistamaan arkea (esim. asiointi, ulkoilu, seurustelu, kulttuuri)
 - MEK-hankkeen aikana kehitetyt etsivän vanhustyön menetelmät jalkautetaan osaksi päivittäistä vanhustyötä
 - kehitetään gerontologista sosiaalityötä

4. Asiakkaiden osallistamisen kehittäminen
 - asiakkaita kuullaan palvelujen laatumittareiden kehittämisessä
 - asiakkaiden tulee voida osallistua aikaisempaa enemmän oman palvelusuunnitelmansa laatimiseen
 - otetaan vanhusneuvosto mukaan laajasti sosiaalipalvelujen kehittämiseen jo suunnitteluvaiheessa

5. Kaupungin ja hyvinvointialueen yhteistyö
 - määritetään selkeät tehtävänjaot kuntien ja hyvinvointialueen välillä, jotta mitään ei jää ”harmaalle alueelle”
 - hallinnolliset rajat eivät saa olla este järkevälle yhteistoiminnalle ja toimintojen integroinnille
 - panostetaan laajasti varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään työhön
 - hyvinvoinnin edistäminen huomioidaan myös kaavoitusprosesseissa
 - rakennushankkeissa tehdään tiivistä yhteistyötä alusta alkaen